

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Christensen, Chr. Villads.; af Villads Christensen.
Titel Title:	<u>"Sorø Kloster" eller "Det gamle Stopperi" : en Gaard paa Vesterbro</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	[Kbh.], [1915]
Fysiske størrelse Physical extent:	26 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

»SORØ KLOSTER«
ELLER »DET GAMLE STOPPERI«.
EN GAARD PAA VESTERBRO.

AF

DR. VILLADS CHRISTENSEN.

MEDENS det gamle Københavns Grund har været bebygget saa længe, at man kun i meget faa Tilfælde kan føre en Ejendoms Historie tilbage til dens første Begyndelse, er Forholdet anderledes uden for de gamle Volde. Her kan man næsten overalt fastslaa det Tidspunkt, da hver enkelt Plads er bleven bebygget; og enhver Ejendoms Historie kan føres tilbage til det Tidsrum, da Pladsen endnu henlaa som en øde Tomt.

Dette gælder saaledes den Ejendom paa Vesterbrogade, som her nærmere skal omtales. Det er Husrækken fra Hjørnet af Valdemarsgade og ud efter, Matr. Nr. 48 i Udenbys Vester Kvarter.

1. V æ r t s h u s e t S o r ø K l o s t e r .

I den ældste Tid, før Bebyggelsen begyndte, udgjorde Grundene her en Del af den historieløse Vesterfælle, som oprindelig gik helt ind til Kalvehaven og Rosenaaen, og som endnu langt op i 19. Aarh. naaede ind til nuværende Oehlenschlägersgade. Det ene Aarhundrede gik efter det andet, uden at nogen Forandring herude fandt Sted. Byhyrden drev om Sommeren sit Kvæg paa Græs

paa den flade Fællede; men ellers havde ingen Ærinde herud. Der var kun to faste Punkter paa Vesterfællede at søge til: Pesthuset og Galgen, og de skyedes begge. Uden for Fælledeens Hegn og Grøft gik Færdselen livligt nok ad Roskilde Landevej; men de fleste skyndte sig forbi den øde og uhyggelige Fællede — Pesthusfællede, som man undertiden ser den kaldt. Den Ejendom, vi her beskæftiger os med, laa netop ved den Vej, som over Fællede ledte ned til Pesthuset.

Fællede var Byens Ejendom, og de Nybyggere, som efterhaanden slog sig ned i Udkanten af den, maatte søge Fæste paa Jorden af Magistraten. Det ældste Fæstebrev paa Matr. Nr. 48 er fra 1675, da Grunden beskrives som »en ledig og uindhegnet Plads, som Andreas Rasmussen Brygger begærer«. Andreas Rasmussen afstod den siden til Jens Andersen, der i 1680 fik Pladsen udvidet med nogle gamle Huller og Grave, og i 1684 yderligere med et Stykke Jord, der laa op til Sct. Hans Kirkegaard (Pesthuskirkegaarden)¹⁾. En Bygning paa dette Jordstykke nævnes første Gang i 1706, da Jens Andersens Svigersøn Anders Jørgensen solgte Huset til Niels Biørnsen, som derefter af Magistraten fik Fæste paa Grunden. Fæstebrevet udviser, at Ejendommen allerede da med Have og Vænge udgjorde over 17,000 Kvadratalen eller godt og vel en Tønde Land. Heraf svaredes i aarlig Afgift til Kæmnerkassen 8 Rdlr.²⁾

Den følgende Fæster, Skomager og Gæstgiver Christen Hansen Tønder, var gift med Mette Biørnsdatter og altsaa formodentlig Niels Biørnsens Svoger eller Svigersøn. Han døde i »den svage Tid«, d. e. i Pesten 1711, og i Anledning af Skiftet efter ham faar vi i 1712 den første Beskrivelse af Bygningerne. De har tilsammen dannet en lille tarvelig Gaard. Forhuset mod Vejen var en

¹⁾ Kbhvns. Dipl. III, 801.

²⁾ Dette og de øvrige Fæstebreve findes i Magistratens Kopibøger.

lav En-Etages Bygning med Lervægge og Straatag, dog med to Rader Tagsten forneden. Indgangen var ad et lidet Bræddeskur dækket med Tagsten. Der var tre Ud-huse, alle med lerklinede Vægge og Halmtag, indrettede efter landlig Skik til Tørvehus, Huggehus, Staldrum og Lo. Ved Enden af Huset ud til Vejen var en lille Kaalhave med en Brønd, bag ved Gaarden en Keglehave og en anden liden Have med adskillige Slags Frugttræer og endelig et Stykke Markjord op til Kirkegaarden. Det hele vurderedes til 1000 Rdlr.¹⁾

Gaarden var indrettet til Værtshus, og efter det udhængte Skilt førte den Navnet »Sorø Kloster«. Navnet viser, at Værtshuset — ligesom de andre nærliggende Gæstgiversteder »Holbæk« og »Kallundborg Herberg« — har søgt sine Kunder blandt de sællandske Bønder, der kom agende ind ad Vesterbro. Og det gjorde ingen Forandring heri, at Ejendommen i 1718 blev købt af en Mand, der ikke selv kunde drive Værtshushold, nemlig Underfoged i København, senere Landstingshører Hans Knudsen Sølling. Han lod Gæstgiveriet fortsætte ved en Bestyrer, og endnu da han i 1731 solgte Ejendommen, hang det gamle Skilt med Sorø Kloster over Døren. Men formodentlig er det snart derefter bleven nedtaget; thi den Mand, som nu rykkede ind, havde helt andre Planer med Ejendommen.

2. K a p u n s t o p p e r i e t.

Den nye Ejer var kongelig Køkkeninspektør C h r i s t o f f e r N e l l i n g, en lidt eventyrlig Person, hvis bevægede Levnedsløb giver ham en særlig Stilling mellem den Tids Husejere paa Vesterbro.

I sin Ungdom blev han brugt som Spion eller An-

¹⁾ Vurderingsforretninger i Raadstuearkivet. Skifte i Landsarkivet.

giver under den store nordiske Krig. og fik derved sit Navn knyttet til adskillige mere berømte Personers i Dattiden. Han fortæller herom i en Ansøgning til Kongen, at han stedse har regnet det for sin Ære og Pligt, som et indfødt Landsens Barn, ved alle Lejligheder at skade Hans Majestæts og Landets Fjender, »hvorom endnu haves et levende Bevis paa den i Citadellet Frederikshavn siddende bekendte Person Johan Nordkratz¹⁾ foruden andre opbragte fordægtige Brevskaber«. For at indhente saadanne fornødne Efterretninger har han maattet anvende anselige Bekostninger med Rejser og andet mere, ja endog ofte været i Livsfare. Da han saaledes en Aften vilde gaa ud af sit Hus i Toldbodgade, blev han hugget og ilde medhandlet, »saa at jeg som en død Mand igen blev indbaaren og derefter i lang Tid maatte holde mig hjemme i mit Hus af Frygt for oftere at blive overfaldet og tilsidst rent miste Livet«. Den Virksomhed, han saaledes roser sig af at have udfoldet, med »indløbne Kundskaber og rene Opdagelser«, belyses nærmere gennem forskellige Attester. Han har i 1719 faaet det Vidnesbyrd af en under Krigen nedsat Inkvisitions-Kommission, at han har givet adskilligt af Interesse tilkende og ellers ladet sig meget villig og tjenstfærdig beté. Og hans vigtigste Bedrift skildres i en Attest af Admiral Judicher, givet ham i 1718:

Anno 1715 den 14. Nov. kom her en Lybækker paa Reden, navnlig Jokum Jørgensen, som den 13. dito var gaaen fra Malmø i Skaane, ladet med Allun. Samme Dato, de var sejl-færdige fra fornævnte Malmø, var der kommen en *Expresse* fra Senatet i Stockholm, navnlig Greve Horn, med en Pakke Breve, som han leverede samme Skipper for igen at levere i Lybæk til videre Befordring. Men som Skipperen formedelst haardt Vejr mistede sine Ankere i Søen, kom han her ind paa Københavns Red at ligge, hvor da Christoffer Nelling, Borger af København, boende i Toldbodgaden, den 18. dito kom i Er-

¹⁾ John Norcross.

faring om fornævnte Breve, hvilket han straks for Velbaarne Hr. Baron Rantzau og mig angav, Ord fra Ord som oven meldt er, hvorpaa jeg tillige med Schoutbynacht Gude den 29. ditto næst efter var ombord paa benævnte lybske Galioth og fandt fornævnte Breve efter Beretning, hvilke jeg leverede straks i det kongelige Geheimekonseil, udi hvilken Pakke var Veksler paa 70.000 Rdl., som skulde betales fra Hamborg til Wismar, foruden nogle andre Breve. Ligeledes haver forbemeldte Christoffer Nelling angivet den 11. April indeværende Aar og paa-greben tillige med Hr. Kommandør Tordenskjold paa Dragør en Engelskmand navnlig Johan Nordcratz, som ansaas for en Spion, men siden er kommen udi Erfaring at det var en Kaperkaptajn eller, snart at sige, en Sørøver fra Gothenborg. Og som Christoffer Nelling har ladet se stor Nidkærhed saa vel i det ene som i det andet af disse Poster, saa har jeg ej alene villet ham denne min Attest meddele, men endog allerunderdanigst have ham rekommenderet til hvis han for sin Fremtarv allerunderdanigst haver at søge.

Bremerholm den 4. Maj 1718.

Olaus Judicher.

Ogsaa af Admiral Sehested havde Christoffer Nelling faaet en Attest for udvist Nidkærhed under Krigen mod Sverrig, dog drejede det sig denne Gang kun om en forholdsvis ringe Ting. Engang i April Maaned 1716 bragte Skovshoveds Fiskere til Bremerholm en hollandsk Skipper, som de havde taget i Rungsted Kro, hvor han i Druk-kenskab pralede med, at han vilde gaa til Helsingborg. Han blev holdt i Arrest en halv Snes Dage, men da han ikke fandtes i Besiddelse af Breve eller andet, hvorfor han kunde straffes, blev han igen løsladt og kom da i Logis hos Christoffer Nelling i Toldbodgade. Den nidkære Borger benyttede Lejligheden til at fratage Hollænderen hans Papirer, og det viste sig da ganske rigtig, at der blandt disse fandtes et Brev fra Købmand Pelt i København, at Hollænderen paa hans Vegne skulde gaa til Helsingborg og der modtage et Skib. Pelt maatte derefter stille Kaution for, at han ikke oftere vilde sende nogen

med Kommission til Fjendens Land, saa længe Krigen varede, og Hollænderen fik Tilhold om paa egen Bekostning at begive sig direkte hjem til Holland. — Admiral Sehested kan derfor give Christoffer Nelling den Anbefaling, at »han dengang Aar 1716 lod se al Slags Nidkærhed til H. Kgl. Mayts. Tjeneste, og hvor han noget kunde komme i Erfaring om, som kunde hindre H. Kgl. Mayts. Tjeneste, saa har han det angivet.«¹⁾

Det ser ikke helt tiltalende ud, at Nelling benytter Lejligheden til at undersøge sin Logerendes Gemmer og bemægtige sig hans Brevskaber, og det kunde være interessant at vide, hvorledes Forholdet mellem ham og Hollænderen efter den Tid har udviklet sig. Christoffer Nelling fortæller nemlig selv, at da Hollænderen Aaret efter igen kom til København, var han atter i hans Hus i Toldbodgaden; men om det var for det onde eller det gode, han aflagde denne Visit hos sin fordums Vært, siger Nelling intet om, ej heller, om den muligvis stod i Forbindelse med Overfaldet i Toldbodgade.

Imidlertid udeblev Lønnen for hans Fortjenester ikke. Allerede fra Ungdommen har han haft Forbindelse med Hoffet; thi han omtaler, at han i otte Aar har tjent i Dronning Charlotte Amalies Sølvkammer, og denne Tjeneste maa altsaa ligge før Aaret 1714, da Enkedronningen døde. Men ellers var han af Profession Brændevinsbrænder, og som saadan opføres han i københavnske Skatte-mandtaller i Aarene 1717—1725. Efter Krigens Afslutning begynder imidlertid paany Hoffet at interessere sig for ham. Han nævnes i 1722 som Husgeraadskarl hos Prins Karl paa Charlottenborg, i 1730 som Vice-Køkkenskriver hos Prinsesse Sofie Hedevig og endelig fra 1733 som Hofleverandør.

Det var da som Køkkeinspektør og Hofleverandør,

¹⁾ Magistratens Kopibog 1750 A. Nr. 49.

han flyttede ind i Gaarden paa Vesterbro. Han opførte nye Bygninger, anlagde en ny Have og indrettede i Gaarden et Kapunstopperi, for »efter sit Embede at kunne forsyne Hoffet med en og anden fornøden Ting, som ikke alle Tider kunde være ved Haanden«. Fra den Tid mistede Gaarden sit gamle Navn Sorø Kloster og kaldtes mere prosaisk *Sieur Nellings Kapunstopperi*.

Men Christoffer Nelling havde dog ikke under alle sine Hofstillinger glemt sin gamle Virksomhed som Brændevinsbrænder, og efter at være flyttet ud paa Vesterbro gjorde han gentagne Forsøg paa at faa den i Gang igen. Først købte han i dette Øjemed en Gaard i Store Kongensgade ved Grønland. Denne Gaard havde sidst tilhørt Lieutenant Jakob Johannes Qvandt, der i 1733 havde tilkøbt sig Retten til her at brygge og brænde samt ud-sælge i Fustager, Kander og Potter. Denne Rettighed fulgte nu med Gaarden; men Christoffer Nelling udnyttede den i et saadant Omfang, at det bragte ham i Konflikt med Bryggerlauget. Lauget paastod, at Privilegiet ikke gav Ret til andet end til at brygge Dobbeltøl eller Sundhedsøl og deraf sælge til private Husholdninger, men ingenlunde til at levere Øl til Værtshusholdere og Markendere, saaledes som Christoffer Nelling gjorde. Det kom til en Proces herom, som førtes lige til Højesteret. Nelling tabte Sagen, og han skilte sig derefter af med Gaarden i Store Kongensgade, som nu ikke længer havde nogen Interesse for ham.¹⁾

Nogle Aar senere gjorde han et nyt Forsøg paa at faa Lov til at brygge og brænde. Det var denne Gang hans gamle Forbindelser ved Hoffet, der skulde hjælpe ham, og i 1749 henvendte han sig direkte til Kongen med en Ansøgning.

Han fortæller i denne, at han efter Kristian VI.s Død

¹⁾ Sæll. Tegnelser 1742, 6. Juli, 3. Aug. og 28. Dec.

havde mistet Stillingen som Hofleverandør, og at hans store Ejendom paa Vesterbro derefter var bleven ham til Byrde. Han beder derfor Kongen om at afkøbe ham Gaarden, som kunde blive den kongelige Hofspisning til Nytte og Fordel, da den var vel indrettet til Kapunstopperi og alt Fjerfæs Fedning, havde gode Lejligheder til Mælkning og i det hele en belejlig Situation. »Men skulde Deres kongelige Majt. ikke finde allernaadigst Behag i dette allerunderdanigst proponerede Gaarde-Køb, understaar jeg mig herved allerunderdanigst at udbede denne høj-kongelig Naade, at jeg i denne Gaard, som nu af mig beboes, maatte forundes allernaadigst Tilladelse at brygge alle Slags Øl, brænde Brændevin, og samme i Fustager, Potter og Kander til alle og enhver at udsælge og udsælge lade, samt at saadant Privilegium maatte vedblive Gaard og Grund, i hvis Eje den end kommer, til en evig Amindelse paa Monarkens store Naade imod en redelig gammel Hoftjener, der, som før er meldt, med Redelighed og Troskab har tjent ved fire Hoffer af det velsignede danske Kongeslægt, hvis Æt Gud selv vil lade blive evig varende, saalænge Verden staar.«

Paa det første Forslag, om Gaardkøbet, reflekterede Kongen slet ikke. Angaaende det andet Projekt blev Magistratens Erklæring indhentet, og derved fik Bryggerlaugets Oldemand, Nikolaj Fincke, Lejlighed til at udtale sig. Som man kunde vente, mødte han ikke Nellings Andragende med synderlig Venlighed.

»Hvad der haver anlediget Sr. *Christoffer Nelling* at gøre allerunderdanigst Ansøgning om at faa Tilladelse til at brygge alle Slags Øl og brænde Brændevin udi hans tilhørende, iboende og paa Vesterbro beliggende Gaard, og samme i Fustager, Potter og Kander til alle og enhver at udsælge og udsælge lade, vides ikke, da det er bekendt, at han baade før og siden han kvitterede hans forhen tilhørende og i Store Kongensgade beliggende

Gaard, hvortil var fri Bryggeri, haver levet af sine Midler, og fremdeles kan leve af dem, uden dertil at behøve nogen videre Hjælp eller Assistance. Det eneste, som efter mine Tanker har animeret ham dertil, er den store Begærlighed, han har til at præjudicere og fornærme Bryggerlauget, paa hvad Maade det end ske kan; thi da han havde den ommeldte Gaard udi Store Kongensgade og der betjente sig af det dertil værende Fribryggeri, ekstenderede han det saa vidt, at han bryggede aarligen saa meget som 3 à 4 Bryggere i Lauget«. At han nu har lignende Planer for igen, tvivler Oldemanden ikke om; formentlig vil han søge at faa ikke blot alle de uden Portene boende Øltappere, men endogsaa alle i Frederiksberg By til at tage deres Øl hos ham, hvorved han kunde »tilvinde sig langt mere Næring end som 4 à 6 Bryggere ellers haver.«

Bryggerne havde netop nogle faa Aar forinden gjort smertelige Erfaringer om, hvad et saadant Privilegium kunde koste dem. Christoffer Nellings Nabo, Stempel-papirs-Forvalter Oluf Lyegaard i Gaarden Nr. 49 »Den flakte Adler« eller »Stadt Hamborg«, havde haft just et saadant Privilegium som det, Nelling nu ansøgte om. Det havde ført til, at Lauget i 1741 maatte afkøbe ham Gaarden for 6031 Rdlr. og tre Aar efter sælge den, uden Privilegium, for 1400 Rdlr., altsaa med et kontant Tab af 4631 Rdlr. foruden Renter. Intet Under, at Oldemanden paa det indstændigste besvor Magistraten at modsætte sig Nellings Forlangende.

Det gjorde Magistraten da ogsaa, og Ansøgningen blev derefter afslaaet af Kongen.¹⁾

At Christoffer Nelling har været en meget bjergsømand, er troligt nok; men Bryggernes Dom om ham præges dog først og sidst af, at han har været deres frygtede

¹⁾ Supplikprotol 5 A. Nr. 1 (Rigsark.).

Konkurrent. Og i stærk Modstrid til Oldermændens Udtalelser staar det Skudsmaal, som Nelling faar af Magistraten, skønt dette rigtignok paa den anden Side er holdt i saa overdrevne Udtryk, at man tvivler om, det kan være helt oprigtigt ment. Den Skrivelse, hvori disse Udtalelser forekommer, drejer sig om en Grøft, der gik langs med Vejen ud for Nellings Ejendom, og som var saa bred og dyb, at den let kunde foraarsage Ulykker, særlig da Vejen her kun var 3 Alen bred (!). Kæmneren og Magistraten ønskede derfor Grøften tilkastet, og det hedder i den derom mellem Kæmneren og Magistraten førte Korrespondance: »Som det er bekendt, at Sr. Christoffer Nelling er noksom saa retsindig, at han velvillig finder sig udi alt, hvis billigt og rimeligt er, særdeles naar det sigter til Sikkerhed og Nytte in publico, saa paatviler Magistraten heller ikke, at han jo og lader forandre indbemeldte Grøft efter Forslaget, naar Hr. Stadskæmner behager derom at tale med ham.«

Men Sr. Nelling deklarerede, at han aldeles ikke kunde miste Grøften, saasom Vandet fra hans Kælder og Gaard intet andet Afløb kunde faa, og Magistraten maatte bekoste 20 Rdlr. til en Afløbsrende i Bunden af Grøften for at faa Tilladelse til at kaste den til.¹⁾

Efter Aar 1752 forsvinder Christoffer Nellings Navn af Mandtallerne, og han er da formodentlig død. Hans Enke Cathrine Margrethe Cortz beholdt Gaarden efter ham. Deres Ægteskab var barnløst; men ved Testamente var en Slægtning af Manden, Christoffer Nelling junior, indsat til Arving. Han kom ogsaa omsider i Besiddelse af Gaarden, men først efter at den i Mellemtiden havde været paa andre Hænder. Den tilhørte i nogle Aar en Sr. Nicolai Wogensen, og blev derpaa i 1769 købt af en Franskmand, Traktør *Pierre Percin*. Han genoptog Virk-

¹⁾ Kæmnerbreve I Nr. 106.

somheden med Fjerkræfedning og begyndte at bygge og forbedre paa Gaarden, men slap kun daarligt derfra. »Til min største Skade«, skriver han i 1770, »maa jeg fremmede Mand beklage at have faaet Murmester Høstmark til at arbejde for mig«. Høstmark har ikke selv passet sit Arbejde, men har i dets Sted haft slette Folk, som enten ikke har forstaaet at arbejde eller og i Fuldskab fordærvet Arbejdet. En Skorsten har maattet omgøres, og en Altan er ikke bleven gjort færdig, skønt Murmesteren havde faaet sin Betaling forud, dels 66 Rdlr. i Penge, dels for 28 Rdlr. Fedevarer fra Percins Stopperi. »Og da jeg nu er en fremmed Mand, som ikke har Forstand eller Evne til at indtale min Ret«, saa henflyr han altsaa til Magistraten i Haab om Beskyttelse mod saadan Overlast og intenderet Forurettelse. Magistraten lod da afholde en Synsforretning over det udførte Arbejde, og det viste sig, at Percin havde god Grund til sine Klager.

Men hans Virksomhed vilde ikke trives, og i 1771 gik han fallit. Gaarden blev af Skifteretten udlagt til den før nævnte Christoffer Nelling jun., der altsaa under de skiftende Ejere stadig har haft Penge staaende i Ejendommen. Percin var den sidste, som drev Kapunstopperi i denne Gaard, men endnu mange Aar efter hans Tid vedblev den at gaa under Navnet »Det gamle Stopperi«.

3. T o b a k s f a b r i k k e n F r i h e d e n .

Christoffer Nelling junior nævnes i de Aar, han ejede Gaarden, som Registrator, senere Fuldmægtig i Rentekammeret og Bogholder. Han døde i 1796 som Kammerraad. Men allerede længe forinden havde han skilt sig af med Gaarden; og et Par entreprenante, men temmelig uheldige Forretningsmænd, som derefter fik fat paa den, beredte den i nogle Aar en meget omtumlet Tilværelse.

Det var Hofagent Amberg og Konferensraad Jessenius Clasen.

Det var i de Dage, da Tobaksavlens florerede i Danmark og paa alle Maader støttedes af Regeringen. Den nordamerikanske Frihedskrig (1776—83), som vanskeliggjorde Tilførselen af Tobaksblade fra Amerika, havde drevet Priserne voldsomt i Vejret, og for de hjemlige Tobaksavlere var der Penge at tjene. Det blev en hel Mani at plante Tobak, og da Spekulationen var paa sit højeste, var hele Københavns Omegn fra Stadsgraven til langt uden for Søerne tilplantet med Tobak.¹⁾ Agent Søgaard drev Tobakspinderlavets Plantager paa Glaciere og paa den saakaldte Kirkegaardsfælled paa Nørrebro; Agent Schneider anlagde Tobaksplantager paa Gaardene Grøndal og Godthaab; Agent Borre beplantede Studevænget paa Frederiksberg og de store Marker, der hørte til »Den gule Hest« paa Vesterbro. Nu vilde Agent Amberg og Clasen dyrke Tobak paa Vesterfælled.

De to Mænd købte i 1778 Christoffer Nellings Gaard og fik derpaa Fæste paa Grunden af Magistraten. Amberg stod som Ejer, men det var Clasen, der paa hans Vegne førte Forhandlingerne. Det var ogsaa ham, der ansøgte om at faa overladt det fornødne Areal af Vesterfælled til Tobaksplantning. I Begyndelsen mødte han Modstand fra Stadens 32 Mænd, der ikke mente at kunne undvære Græsningen til Byens Kreaturer: Tobaksplanterne paa Glaciet havde allerede fortrængt flere Hundrede Kreaturer, som forhen plejede at græsse der. Men ufortrødent kommer Clasen igen: »Mindst havde jeg ventet dette Afslag«, skriver han, »just i det samme Øjeblik, da Tobakspinder-Lauget erholder det ansøgte paa Nørrefælled Bogholder Nellings Gaard er bleven købt, blot fordi jeg ikke har mindste Tvivl om, at bemeldte Jord

¹⁾ Bering Liisberg: Chr. Augustinus 57—59.

til saa nyttig et Brug, endog for det almindelige, gerne vilde overlades til bemeldte Gaard, hvor der findes god Lejlighed til Tobakstørring, og for hvilket Sted den i Henseende til Anordning og Opsigt samt lettere Arbejde ligger særdeles bekvem.« Omsider gav da Kommunalbestyrelsen efter, og i 1779 fik han Fæste for 5 Aar paa et Stykke af Fælleden, som strakte sig fra Ambergs Gaard og Galgemøllen ved Vesterbro ned mod det gamle Pesthus. Kæmneren havde ment, at en aarlig Fæsteafgift af 30 Rdlr. vilde være passende »i Henseende til dette Jordsmons Beskaffenhed, da samme er fuldt af Huller og Grave, som maa fyldes og jævnes, og har megen sumpig Grund, som maa udtørres, hvortil meget anselige Bekostninger vil udfordres«. Men Magistraten var mindre velvillig og satte Afgiften til 50 Rdlr. aarlig.

Nu var altsaa Amberg og Clasen bleven Tobaksavlere, og Christoffer Nellings Gaard var bleven et Aktiv i Tobaksfabrikken »Friheden«. Amberg blev Leder af den nye Virksomhed, medens Clasen indtil videre kunde ofre sig for sit Embede som Deputeret i den kongelige Skatkammerdirektion. Men det varede ikke længe. I 1783 — samme Aar som Freden sluttedes mellem England og Amerika — var Amberg fallit, og Clasen maatte overtage Ejendommen i eget Navn. Men to Aar efter var ogsaa han i en saa fortvivlet Stilling, at han maatte henfly til Kongens Naade for at blive hjulpet. I sin Ansøgning til Kongen opregner han — med Nummer og Litra som i en Regnskabsoversigt — alle de Ulykker, der fra mange forskellige Sider er styrtet ind over ham.

I Gaarden paa Vesterbro havde han indestaaende 4500 Rdlr., og han venter ikke at slippe den med et ringere Tab end 2500 Rdlr. Desuden havde han maattet overtage $\frac{11}{18}$ af et Beløb paa 6675 Rdlr., »som Agent Amberg har fundet sig nødsaget til at tage af Tobaksfabrikens Fond«, hvilket bliver 4070 Rdlr. Samtidig havde han

spekuleret uheldigt i Aktier i Pramlaugget og i Østersøisk Kompagni, og tre Entrepriser, han havde sat Penge i, til de franske Eilande i Amerika, var mislykkede. Men alt dette var endda ikke det værste. Ulykkernes Toppunkt naaedes først, da det blev aabenbart, at hans Hustru, ham uafvidende, havde spillet i Tallotteriet og derved tilsat alt, hvad de ejede. Clasens Fremstilling af denne Familietragedie aabner os paa een Gang et Indblik i Tallotteriets Fordærvelighed og i hans Hustrus ægte kvindelige Natur.

Fru Clasen skulde have en Datter gift, og af sit moderlige Hjerte havde hun givet Datteren et rigeligere Udstyr til Brylluppet, end hun overfor Manden — Pigens Stedfader — vilde være bekendt. For at klare denne lille Uregelmæssighed gav hun sig da til i Smug at spille i Tallotteriet, og opmuntret af nogle heldige Forsøg i det smaa, lod hun sig forlede til stedse at gaa videre. »Hun havde derved det tilfælles med flere, først at spille for at vinde, siden for at erholde det tabte tilbage, og endelig af en Slags Fortvivlelse; og nu blev intet mere skaanet, som kunde tjene til at fortsætte Spillet«. Hun paadrog derved Manden en Gæld hos forskellige Kreditorer paa 8904 Rdlr. »Naar dertil lægges Beløbet for Aktier, som lød paa Ihændehaveren, og deriblandt 7 vestindiske, i en Tid, da de endnu gjaldt 300 Rdlr., og rent var bortsolgte, saa er jeg, inklusive mit Boskab, saa vidt det ikke daglig er for Øje, ved denne vanheldige Tildragelse skilt ved over 14,000 Rdlr.« Til Dækning heraf medgik hele hans Formue, og endda skylder han endnu paa denne Konto 1400 Rdlr., som han, hvad Øjeblik det skal være, kan blive stævnet til at betale.

Konferensraaden opgjorde sit samlede Tab ved alle disse uheldige Transaktioner til 25,197 Rdlr. Hans Udsigt til nogensinde at komme paa Fode igen var overmaade ringe, eftersom hans aarlige Gage i Skatkammer-

direktionen kun var 1200 Rdlr., af hvilket Beløb han endda kun fik de 200 Rdlr. udbetalt. Resten tilbageholdtes som Afdrag paa et Laan af 5000 Rdlr., der tidligere var blevet ham tilstaaet af den kongelige Kasse for at redde ham fra en øjeblikkelig Fallit. Med de 200 Rdlr. aarlig skulde han nu bestride sin Husholdning, forrente sin store Gæld og betale Afdrag paa sine øvrige Laan. Hans Stilling var saa fortvivlet, som den vel kunde blive.

»Dog oplives jeg ved det Haab, at Deres Kgl. Majt. selv vil finde det ynkværdigt, at et Institut, til hvis bedst mulige Forfatning jeg efter min ringe Evne selv i mange Aar haver medvirket, og hvoraf den kgl. Kasse har draget betydelige Fordele, skal ved sin smigrende Tillokkelse for et vankundigt Fruentimmer, elendelig blive en Anledning til min og mine Børns fuldkomne Ødelæggelse«. Han betragter rent ud Staten, der opretholder Tallotteriet, som sin Hustrus medskyldige, og hans ydmyge Bøn er paa Nippet til at forme sig som et Krav: »Vel staar det ikke at bevise, hvor meget der af min Formue, uden mit Vidende og Villie, er indgaaet i den kongelige Kasse gennem Tallotteriet; men ved Betragtning af alle Omstændigheder tør jeg for min Konge og Herre frimodigen med en ren og uforfalsket Samvittighed forsikre, at samme maa have bestaaet i det allermindste i 12,000 Rdlr.«

Han beder derfor om, at det tidligere Laan paa 5000 Rdlr. maa blive ham eftergivet; at de 1400 Rdlr., som han endnu skylder af de bortspillede Penge, maa blive ham »tilbagebetalte«, som han har Dristighed nok til at udtrykke sig; og endelig at hans Gage maa blive forhøjet.¹⁾

Finanskollegiets Protokoller viser intet Spor af, at der er bleven taget Hensyn til hans Ansøgning. Des mere

¹⁾ Finans. Koll. Journal 1787 Nr. 189.

beskæftigede Kollegiet sig med Administrationen af Tobaksfabrikken, til hvilken der ogsaa af den kongelige Kasse var ydet et Laan, som Kollegiet nu paa bedste Maade maatte søge at redde ud af det almindelige Skibbrud.

4. J u s t i t s r a a d K i l d e s G a a r d.

Efter at have overstaaet disse bevægede Aar kom Gaarden paa Vesterbro endelig ind i rolige og sikre Forhold. De følgende Ejere var Folk, der kunde benytte den udelukkende til Beboelse, og det forhenværende Værtshus, Kapunstopperi eller Tobakstørringsmagasin var nu i en Aarrække en smuk og skattet Lystgaard i landlige Omgivelser.

Konferensraad Clasen — eller hans Kreditorer — slap af med Gaarden i 1791, da den købtes af kongelig Historiemaler, Kancelliraad *Peter Brünniche*. I Fæstebrevet paalægger Magistraten ham at plante nogle Lindetræer foran sin Fæstegrund og siden vedligeholde disse, samt at være ansvarlig for, at den Laage, han har paa sit Plankeværk ind til Vesterfælled, ikke bliver misbrugt til Gennemgang af Folk eller Kreaturer. Det er, som om selv Magistraten nu ønsker at give denne Gaard et andet Præg end hidtil. Brünniche har efterkommet Magistratens Paabud, og mange Aar efter hans Tid tales der om de prægtige Linde, der stod paa Fortovet foran Huset. Han beholdt dog ikke Gaarden længe, og hans Efterfølger, Brændevinsbrænder Niels Hald, havde den kun et Aars Tid. Men derefter kom den i 1799 til Arkivar ved Søetaten Justitsraad *Henrich Christian Kilde*, og dermed var Gaarden endelig kommen til en Familie, som ret forstod at skønne paa den og at give den det Præg, hvormed den blev staaende i Samtids og Eftertids Erindring. Justitsraad Kilde levede til 1835, hans Enke til 1841, og først efter hendes Død gik Gaarden ud af Familiens Eje.

Justitsraad Kildes Gaard regnedes i lang Tid for at være den yderste paa Vesterbro. Ved den holdt den tarvelige Brolægning op, og Roskilde Landevejens tørre Støv eller bundløse Dynd begyndte. Gaarden selv bevarede, saa længe den stod, sit lave uanselige Ydre. Men de forskellige Ejere smykkede og forbedrede stadig paa den, saa den til sidst blev en helt herskabelig Bolig. I den store Have nævnes i Kancelliraad Brünniches Tid et ottekan- tet Lysthus, et Espalier-Lysthus og et saakaldt tyrkisk Telt; desuden et Fuglehus af Tømmer og med Flisegulv. Arkivar Kilde føjede hertil en liden Kegelbane med et dertil opsat Kegelhus. Keglespil var en overordentlig skat- tet Fornøjelse i de Tider, og næsten ved hver større Ejen- dom uden for Portene fandtes en Kegelbane. Endvidere smykkede Kilde Haven med 2 store Figurer »med Lø- ver« og 10 mindre. Ogsaa Husets Værelser var smukt udstyrede; paa Væggene i Havestuen var der »aparte malede Landskaber, indfattede med Friser og forgyldte Lister«, og over Dørene »aparte malede Dørstykker«. Et skruefast ovalt Spejl sad i Væggen, og Loftet var ziret med Stukkaturarbejde. Fra denne Stue var der Ned- gang til Haven gennem dobbelte Glasdøre og ad en hug- gen Stentrappe med Jerngelænder. Og bag Haven førte en Bro over Grøften ud til Vænget.¹⁾ — Plads var der nok af; thi Gaarden var rummelig, og de oprindelige Ud- huse var efterhaanden bleven fortrængte af Beboelseslej- ligheder. Ifølge et Mandtal fra 1812 boede i Ejendom- men, foruden Arkivar Kilde selv, Justitsraadinde Gude, Etatsraad Møller og en Logerende, Brønniche.

Men særlig i Sommertiden var Gaarden tæt befolket, og da fyldtes den store Have af Munterhed og Liv. For- holdene var dengang endnu saaledes, at Københavnerne kunde nyde et Landophold paa Vesterbro, ja Fru Petrea

¹⁾ Synsforretninger i Raadstuearkivet.

Lund, Søren Kierkegaards Søster, paastod, at hun i Kildes Have kunde mærke Søluften fra Kalvebodstrand. Den store Gaard med Have og Vænge var meget søgt som Sommeropholdssted, og en Række af Hovedstadens Familier har ligget paa Landet derude og har sluttet varmt og varigt Venskab med de elskværdige Værtsfolk, de boede hos.

Justitsraaden var en ivrig Havemand og en stor Elsker af Musik. Store Plantninger af sjældne Frugtræer i den vidtstrakte gammeldags Have vidnede for ham i den første Egenskab; en lille Anekdote, der er bevaret om ham, viser os ham i den sidste, samtidig med at den giver os et lille Glimt af hans ydre Person. Han var en Gang ved Sygdom bleven forhindret i at overvære en musikalsk Aftenunderholdning, og en Ven af ham kom da ud for at aflægge Beretning. »Naa, hvordan var det saa?« — »Jo, det var dejligt!« — Ja, *hvor* dejligt?« — »Det var, saa det bed i Pisken!« Saa var Kilde tilfreds; han gik selv med den Tids lille stive Haarpisk i Nakken, og han har kendt Fornemmelsen.

Fru Kilde var Datter af en fransk Emigrant ved Navn Bevière. Hun havde i sin Ungdom levet i den fornemme Verden og var nok i det hele af et lidt finere Præg end Manden, der stammede fra Fyen og ved egen Dygtighed, men uden Eksamen havde arbejdet sig op til Stillingen som Kontorchef. Hendes Holdning var anstandsfuld og hendes Træk prægede af værdig Ro. Hun blandede stadig franske Ord i sin Tale og søgte at lære de mange Børn, der Sommer efter Sommer fyldte hendes Hus, Begyndelsesgrundene af dette Sprog. Men lykkelig og let er Aarene gaaet for hende i hendes lange Ægteskab. Et af de fremmede Børn, der tumlede sig i hendes Have, hørte en Gang en lille Samtale mellem Fru Kilde og hendes Søn: »Se, Lorenz, hvor det Plankeværk falder sammen, og det er dog nylig sat op; ja Arbejdet duer

ikke nuomstunder«. — »Ja Moder, men naar vi regner efter, saa er det dog snart fyrretyve Aar siden«. — »Hvad for noget, ja Tiden gaar, Tiden gaar«.

Men det var dog hverken Justitsraaden eller Fruen eller Sønnen Lorenz, der gav Gaarden paa Vesterbro sit Præg; det var de tre smukke Døtre, og da især den yngste, Louise Kilde, der i hine Aar var en af Hovedstadens mest fejrede Skønheder. Musikalsk som Faderen, begavet med en smuk Sangstemme, slagfærdig, vittig og overgiven var hun forkælet af Forældrene og tilbedt af alle, som kom i Huset. Endnu da hun var over de fyrre, kunde hun blænde ved sin Skønhed og Fremtræden. Hun holdt af at iføre sig aparte, ofte kostbare Dragter, og hun førte sig som en Fyrstinde. »Naar jeg ser hende for mig«, siger Henriette Lund, »i hendes mest brusende Pragt, med hele den selvbevidste Holdning, er det næsten, som kunde jeg høre hende sige, som det fortælles om Mdle. de Montpensier ved Ludvig XIV.s Bryllup: »Jeg gik ogsaa hen for at bringe min Hyldest, og ikke en eneste af hele Selskabet gjorde sin Reverens saa godt som jeg; jeg fandt, at jeg passede til højtidelige Dage; ved slig Lejlighed indtog min Person lige saa vel som mit Navn sin Plads i den store Verden.«¹⁾)

Ogsaa i Louise Kildes Aarer rullede jo det franske Blod.

Men Louise Kilde har næppe selv haft godt af den megen Smiger, der ofredes hende. Hun kendte sin Skønhed, hun var stolt af den fuldendte Perlesnor, som hendes hvide Tænder dannede, hun holdt nok af at fortælle, at man sammenlignede hende med det foregaaende Aarhundredes berømte Skønhed Ida Bombelles. Men under alt dette var hun ikke i Stand til for Alvor at holde af andet end sig selv og sine jordiske Ejendele, og hun erklærede, at hun aldrig vilde gifte sig, for at ikke en Mand

¹⁾ Henriette Lund: Erindringer fra Hjemmet, Kbhvn. 1909. S. 87.

skulde ødelægge hendes Formue. Skæbnen tog hende paa Ordet, og hun døde ugift, 91 Aar gammel. Men Formuen mistede hun alligevel.

Datidens Memoirelitteratur er rig paa Optegnelser om det Kildeske Hus. Saaledes fortæller Professor H. N. Clausen, at hans Forældre i Sommeren 1808 boede »i en lystelig lille Havebygning« hos Justitsraad Kilde paa Vesterbro. »Dette Sommerliv staar for mig i et idyllisk Farveskær. I den store Have var der frit og svalt; Alleen og Slotshaven hørte ligesom dertil, og Lykken havde ført os ind i en Familiekreds med talrig, elskværdig og livsglad Ungdom: tre Døtre, omtrent jævnaldrende med mine Søstre. Der var saaledes megen Munterhed og Gammen, ogsaa til sine Tider alvorligere Underholdning. Et stort Lysthus i Haven var Samlingssted til Forelæsning af den skønne Literatur.«¹⁾

Nogle Aar senere — i 1812 — boede Grosserer Johannes Hammerich en Sommer hos Kildes, og af dette Landophold udviklede der sig et nøje Venskab mellem de to Familier. Sønnen Professor Fr. Hammerich fortæller derom i sine Erindringer: »De prægtige Lindetræer paa Fortovet, hvis Blade slog mod Ruden; den store dejlige Have, Louises Firkant nærmest Huset med sine Tulipaner, Roser og Liljer og det yndigste Blomsterflor; Lysthusene, Vinrankerne, Stikkelsbærrene, Frugttræerne! At være Urtegaardsmand og arbejde i en saadan Have stod for mig som en af Livets Herligheder.« Frugt var der nok af: »Kom vi til Kildes en Efteraarsdag, var der en liflig Duft af Æbler overalt i hele Huset«; og saa landligt var der derude, at Havekarlen kunde fortælle Historier om de Harer, han havde skudt mellem Kaalen i Haven. Ogsaa ude i Gaarden var der muntert; der var pludrende Kalkuner, Høns og Duer; og Frøken Louise havde et Dæggelam, der løb efter hende med et rødt Silkebaand

¹⁾ H. N. Clausen, Optegnelser om mit Levneds og min Tids Historie, S. 40.

om Halsen. — Af Justitsraad Kilde selv har Hammerich nærmest det Indtryk, at »ham var vi ikke altid glade ved«, fordi han søgte at holde lidt Styr paa den overgivne Ungdom. Han gik selv og arbejdede i Haven, satte Støtter under de tungeste Træer og samlede den nedfaldne Frugt op. Naar Børnene stjal Æbler i Haven, maatte de grave dem ned for at have dem i Fred for Justitsraaden. Men for Hammerich som for Clausen var det Døtrene, der udgjorde Husets fornemste Tiltrækning. Louise havde sin egen Blomstergaard i Haven, Katten og Lammet var hendes, og hun havde sit eget Frisprog, om der end var nok saa mange Fremmede til Stede. Det var en Fryd for Drengen, naar han fik Lov at stikke en Blomst i hendes Haar.¹⁾

I Sammenligning med Døtrene spillede Sønnen Lorenz i disse Aar ingen Rolle i Familien. Clausen nævner ham slet ikke, Hammerich omtaler dog, at han kunde more ved sit tørre Lune, og at han undertiden satte Bas til, naar Søstrene sang. Siden hen blev det dog ham, som var Bindeleddet mellem Kildes Hus og Tidens intelligente Ungdom. Han var Skolekammerat og Ven med Digterne P. V. Jacobsen og Henrik Hertz, og sammen med Jacobsen var han Fadder, da Hertz blev døbt i 1832. Jacobsen skildrer ham som en sand poetisk Natur, men tillige meget bizar og ekstravagant. Han skrev en Del skønlitterære Arbejder, men intet deraf blev trykt, med Undtagelse af en Oversættelse efter Byron, der stod i Flyveposten 1830.²⁾

Efter fem og tyve Aars Forløb faar vi paany en Skildring af Huset og Familien paa Vesterbro. I Sommeren 1836 flyttede Kontorchef ved Nationalbanken Ferdinand Lund første Gang ud til Kildes Gaard, hvor Familien derefter boede fem Somre i Træk. Kontorchefens

¹⁾ Fr. Hammerich: Et Levnedsløb, S. 60—65, 87, 92—93.

²⁾ P. V. Jacobsens Breve, udgivne af Julius Clausen. S. 175.

Datter, Henriette Lund, der først i 1909 er afgaaet ved Døden, har i sine Livserindringer bevaret Mindet om disse fem skønne Somre.

Paa den Tid var Justitsraaden død og Fruen henved firsindstyve Aar. Af Børnene var kun Datteren Louise og Sønnen Lorenz tilbage i Hjemmet. Louise, som nu var over 40 Aar, var bleven dygtig og ferm, som hendes Moder havde været det; men der var dog stadig noget af det forkælede Barn i hende. Hun havde endnu sin egen Have, hvor Blomsterne prangede i broget Mængde, og hun havde stadig sine egne Husdyr, som dog nu var bleven af en mere stridbar og ubehagelig Art: Kalkunen fór med brusende Fjedre løs paa enhver, der passerede Gaarden, og Lammet med det røde Halsbaand var bleven afløst af en Hane, der huggede til alle Sider og var paa Krigsfod med Alverden. — Lorenz havde opgivet sig selv i Passivitet og Slaphed. Han havde begyndt at studere Medicin, men atter opgivet det, og naar nu nogen spurgte ham, hvad han tog sig for, plejede han at svare: »Jeg lærer at konversere, ride og komportere mig med Anstand«. Men Huset savnede ikke Ungdom. Den ældste Datter, som havde været gift med en Præst i Norge, var død tidlig, og hendes to unge Døtre voksede nu op i Bedstemoderens Hjem. P. V. Jacobsen kom endnu jævnlig i Huset, men maaske ikke nu mest for Vennen Lorenz Kildes Skyld; thi et Par Aar efter, i 1838, ægtede han den ældste af de norske Præstedøtre, Lorenz Kildes Søsterdatter Elisabeth Essendrop.

Men hvad der end var forandret, den store, dejlige Have var den samme, og den udøvede sit gamle Trylleri over den lykkelige Ungdom, der færdedes i den. De sjældne Frugttræer, som Justitsraad Kilde selv havde plantet og plejet, bugnede endnu af den fineste Frugt, de gamle Stauder prangede i Frøken Kildes Have, og fra Augusta Essendrops beskedne Bede udsendte Auriklerne

deres Vellugt. Som gammel Dame husker Henriette Lund endnu det altsammen: Vænget med Høstakkene, de store Aspargesbede, hvor Gartneren, der havde sit eget Hus midt i Haven, stak de lækre Asparges ved Aftentide, det højtidsfulde Stjernelys over den store Have, naar hun en enkelt Gang kunde slippe derud en Sommernat, og Posthornets skrattende Toner, der ude fra Roskilde Landevej smældede ind over den sommerlige Idyl.

I Kildes Have saa hun ogsaa en Gang Thorvaldsens skønne Skikkelse. Han kom derud for at besøge Malerinden Hermania Neergaard, der ogsaa en Sommer boede i den gamle Gaard.

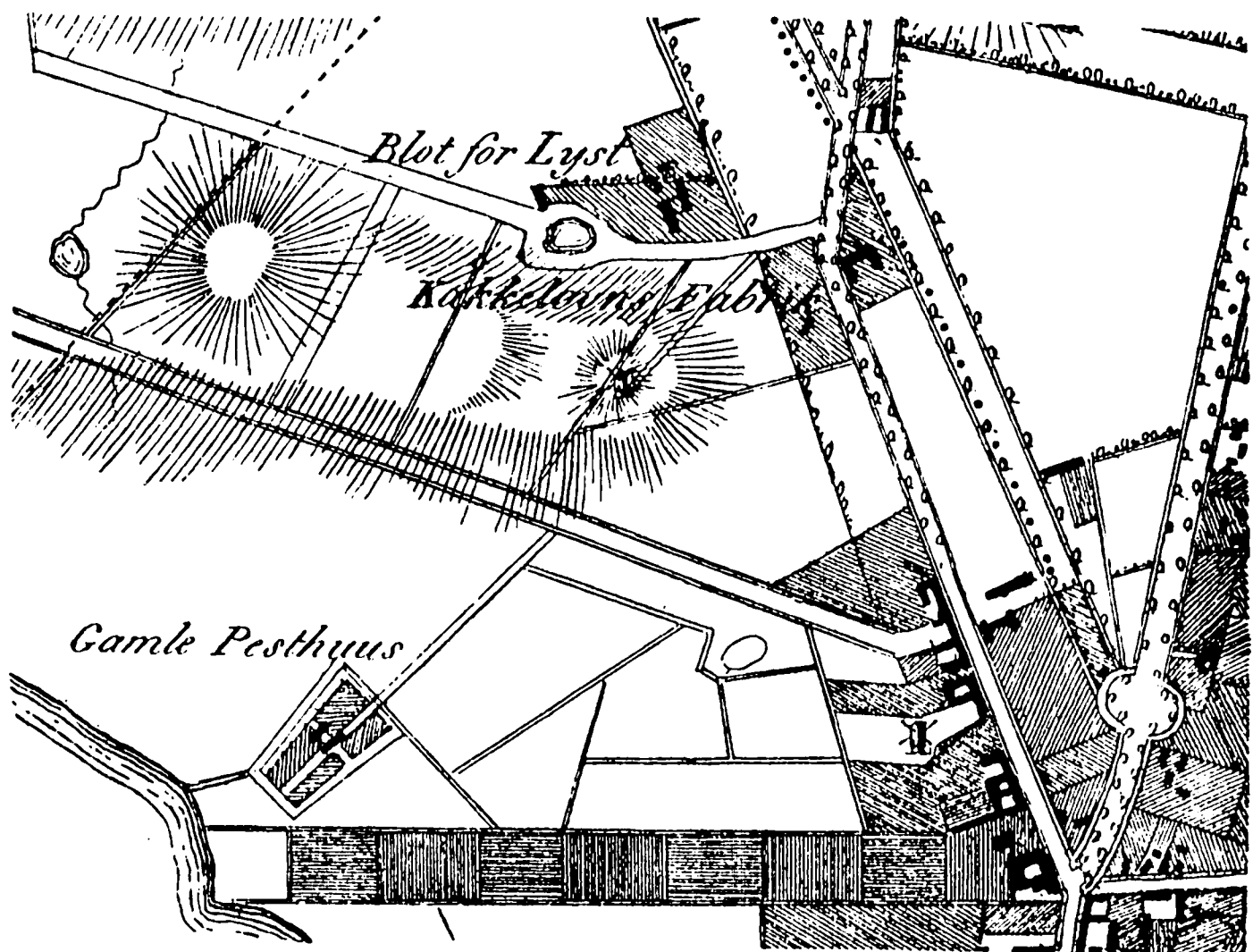
En Gang paa sine gamle Dage gik Henriette Lund ud bag Husene i Valdemarsgade for at lede efter Sporene af den fordums Have, og hun fandt da endnu deres gamle Lysthus, der rigtignok nærmest saa ud som en forfalden Ørnerede. Men saa højt har Familien elsket dette Sted, at da hendes Moder døde, sankede Sønnerne en lille vejrbidt Efteraarsbuket af Buskene omkring dette Lysthus og gav Moderen den med i sin Kiste »til Minde om det Sted, hvor hendes Livs lykkeligste Sommerdage var hendirundne.«

Da Fru Kilde døde i 1841, blev Gaarden solgt. De to Søskende dannede sig et nyt Hjem i Ejendommen »Sans Souci« i Frederiksberg Allé; men ogsaa deres bedste Tid var forbi, og medens deres egen Formue smuldrede hen, levede de længe nok til at se, hvorledes fremmede Jordspekulanter berigede sig ved Sønderlemmelse af deres fædrene Gaard.

5. V a l d e m a r s g a d e.

Det store Jordtilligende, som der i det foregaaende saa ofte har været Tale om, var i Tidens Løb bleven samlet af de forskellige Ejere. Den tomme Fællid laa jo lige bag deres Havegærde, og der var Jord nok at tage

af. Den oprindelig »ledige og uindhegnede Plads« var bleven udvidet først med gamle Grave og Huller, saa med Jord op mod Pesthuskirkegaarden, og i 1748 ansøgte Christoffer Nelling hos Magistraten om yderligere at faa et Jordstykke til Græsning for et Par Faar. Justitsraad Kilde købte ved tre forskellige Lejligheder Jord af Vesterfælled, og i hans Tid udgjorde Ejendommen ikke mindre end 59,000 Kvadratalen eller over 4 Tdr. Land.

Paa hosstaaende Brudstykke af et Kort fra 1817 ses Gaardens Beliggenhed. Den store Grund, der inddelt i forskellige Skifter strækker sig lige fra Trekanten, hvor Vesterbrogade, Frederiksberg Allé og Værnedamsvejen støder sammen, og helt ned til Stranden, er Matr. Nr. 52, paa hvilken senere Oehlenschlägersgade blev anlagt. Nr. 51 var en lille ubebygget Grund, hvor tidligere Indkørselen til Vesterfælled havde været. Uden for den kommer to smaa Ejendomme, sammenbyggede omkring fir-kantede Gaardspladser; det er Numrene 50 »Den blaa

Stud« og 49 »Den flakte Adler« eller »Stadt Hamborg«. Til disse Ejendomme har der ikke hørt anden Jord end lidt Have. Men derpaa kommer Nr. 48, »Det gamle Stopperi«, hvis store Have gaar bag om de to andre Ejendomme og fortsætter sig i det lange Vænge, der støder op til Matr. Nr. 52. Naboen til den anden Side er den saakaldte Galgemølle paa Matr. Nr. 47. — Det her meddelte Kort har tidligere været gengivet i 1. Bind af nærværende Tidsskrift, hvor der tillige findes to andre Planer over det samme Terræn fra c. 1790 og 1806 (S. 152—54).

Efter Familien Kildes Tid bevarede Gaarden endnu i nogle Aar sin Karakter af en landlig Lystgaard, idet den i 1841 blev købt af pensioneret Overlærer, Cand. philos. *Chr. Heiberg Friman*. Men snart kom den Tid, da den var hjemfalden til Spekulationen. Som en Overgang tilhørte den en kort Tid Jordbruger og Gartner *Erik Nielsen*, der tillige ejede Stykker af de tilgrænsende Jorder Nr. 47 og 44. Men i 1850 blev den købt af Grosserer og Rebslagermester *Hans Rasmussen Thrane*, der gjorde det første Forsøg paa at faa Ejendommen udstykket og en Vej anlagt hen over den, hvad dog endnu ikke lykkedes. Thrane opgiver Ejendommens Størrelse til 8 Tdr. Land. Der fandtes i hans Tid paa Grunden 700 Frugttræer, 800 Frugtbuske og meget Jordbærland.¹⁾ Det var de militære Indskrænkninger i Byggefriheden, der gjorde det muligt, at saa store Arealer i Byens umiddelbare Nærhed kunde faa Lov at ligge som Have og Markjord. Saa snart Demarkationsservitutterne var ophævede i 1852, tog Bebyggelsen Fart. Allerede i 1853 var Ejendommen delt. Postkontrollør *P. W. Gensen* ejede en Del af Grunden ud mod Vesterbrogade og var straks gaaet i Gang med at opføre et Par store Bygninger. Han havde herom sluttet Kontrakt med Arkitekt *P. Hagemann*; men Ar-

¹⁾ L. E. Thrane: Den lille Hans' Historie, S. 66—67

bejdet var endnu ikke tilendebragt, da Hagemann døde under Koleraepidemien i 1853. Samtidig var Kaptejnlieutenant *Langemarck* Ejer af Hovedbygningen, der endnu stadig var den gamle En-Etages Bindingsværksgaard med Kælder og Kvist, samt af det store Vænge. Han gjorde ligesom Thrane Forsøg paa at faa det hele Terræn udstykket til Bebyggelse ved at foreslaa Anlæget af en Vej fra Vesterbrogade over Vesterfælled. Men heller ikke hans Plan vandt Borgerrepræsentationens Bifald, og Ejendommen gik derpaa over paa nye Hænder. Et Interessentskab, bestaaende af Grosserer *Svitzer* m. fl. havde bedre Held med sig. I 1857 blev en Gade anlagt paa en for Ejerne belejlig Maade ned over Vænget samt gennem den lille Naboejendom Nr. 49, som Interessentskabet havde købt for at kunne give Gaden en bedre Retning. I 1859 var den færdig. Grosserer *Svitzer* foreslog uden nærmere Motivering at kalde den Fortungade; men dette Navn blev forkastet af Kommunalbestyrelsen, og Gaden fik Navnet *Valdemarsgade*.

Nu er baade Haven og Vænget for længst fyldt med store Huse, og den gamle Bindingsværksbygning ud mod Vesterbro har maattet vige Pladsen for moderne Façader. Paa »Sorø Kloster«s Grund ligger nu Ejendommene Nr. 85—91 paa Vesterbrogade; Vænget der bag ved har afgivet Pladsen til de pyntelige Villaer i Valdemarsgade og til en Del af Matthæusgadens Husklynger.

Saaledes som Udviklingen er gaaet her, — fra den aabne Fælled med Huller og Lergrave over den lave En-Etages Gaard med Have og Vænge til Forstadens tætte Bebyggelse — er den gaaet for de fleste af Byens Huse uden for de gamle Volde. Og de Menneskeskæbner, som denne Udvikling har dannet Rammen om, har vel været lige saa vekslende og forskelligartede, som dem, vi nu her har fulgt.

